

”Toivoisin että minut otettaisiin ihan ihmisenä”

-Sateenkaarisenioreiden toiveita ja tarpeita tulevia asumispalveluita ajatellen

Ammattikorkeakoulututkinnon opinnäytetyö

Visamäen kampus, Sosiaalian koulutus

kevät, 2018

Julianna Saarela

Sosiaalialan koulutus
Visamäki

Tekijä	Julianna Saarela	Vuosi 2018
Työn nimi	"Toivoisin että minut otettaisiin ihan ihmisenä" -Sateenkaarisenioreiden toiveita ja tarpeita tulevia asumispalveluita ajatellen	
Työn ohjaaja	Raija Koskinen	

TIIVISTELMÄ

Opinnäytetyön tavoitteena oli kartoittaa seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvien senioreiden toiveita ja tarpeita Suomeen suunniteltavia sateenkaarisenioreille suunnattuja asumispalveluita varten. Työelämäkumppanina toimi Seta ry, joka tekee merkittävää työtä seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen asioita ajavana valtakunnallisena yhdistyksenä.

Opinnäytetyö toteutettiin kvalitatiivisena eli laadullisena tutkimuksena. Tutkimusta varten haastateltiin viittä yli 60-vuotiasta seksuaali- ja/tai sukupuolivähemmistöihin kuuluvaa henkilöä yksilöhaastatteluna. Haastattelut äänitettiin ja litteroitiin eli kirjoitettiin auki tietokoneella. Litterointiprosessin jälkeen aineisto analysointiin teemoittelun avulla.

Haastatteluissa nousi esille monia eri teemoja sateenkaarisenioreille suunnattuja asumispalveluita varten. Tutkimustulosten avulla voidaan todeta asumispalveluiden suunnittelun ja toteutuksen olevan tärkeä ja ajankohdainen aihe. Sateenkaarisenioreiden toiveita ja tarpeita ovat seuraavat asiat: miljö, aktiviteetit, asumispalveluiden edullisuus asiakkaille, toive olla "omiensa joukossa", kuulluksi ja ymmärretyksi tuleminen, oikeanlainen hoito ja henkilökunnan riittävä koulutus.

Avainsanat Seksuaali- ja sukupuolivähemmistöt, sateenkaariseniorit, yhdenvertaisuus, asumispalvelut

Sivut 30 sivua, joista liitteitä 2 sivua

Degree Programme in Social Services
Visamäki

Author	Julianna Saarela	Year 2018
Subject	"I hope they would take me as a human" LGBTQ seniors' hopes and needs concerning the upcoming residential services	
Supervisor	Raija Koskinen	

ABSTRACT

The aim of this thesis was to explore the needs and hopes of LGBTQ seniors concerning the upcoming residential services in Finland. The commissioner of the thesis was Seta association, which is a national organization that advocates for sexual and gender minorities.

The thesis was carried out as a qualitative research. The data were collected by interviewing five LGBTQ seniors who were over 60 years old. The interviews were recorded and transcribed. Then, the data were analyzed by thematizing. Several themes related to the residential services for LGBTQ seniors emerged from the data.

The results show that the planning and implementation of the residential services is an important and current topic. The hopes and needs of the LGBTQ seniors are: surroundings, activities, affordability of the residential services, a wish to be "among your own kind", being heard and understood, right kind of treatment and adequate staff training.

Keywords LGBTQ seniors, sexual and gender minorities, equality, residential services

Pages 30 pages including appendices 2 pages

SISÄLLYS

1	JOHDANTO.....	1
2	TEOREETTINEN VIITEKEHYS JA KESKEISET KÄSITTEET	2
2.1	Ikääntyminen, hoiva ja ikääntyneiden asumispalvelut.....	2
2.2	Seniори ja sateenkaariseniори	3
2.3	Sukupuoli- ja heteronormatiivisuus	4
2.4	Seksuaalisen suuntautumisen ja sukupuolen moninaisuus.....	4
2.5	Dialogisuus ja kuulluksi tuleminen.....	6
3	AIHEEN JA TAUSTOJEN KUVAUS.....	7
3.1	Aiheen kuvaus	7
3.2	Kaapissa?.....	7
3.3	Seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen historiaa ja sateenkaarisenioreiden sosiokulttuurinen todellisuus	8
3.4	Positiivinen erityiskohtelu ja syrjinnän ehkäiseminen.....	9
3.5	Yhdenvertainen vanhuus I & II-projektit.....	9
4	AIEMPIA TUTKIMUKSIA AIHEESTA.....	10
5	TUTKIMUKSEN TAVOITE, TARKOITUS JA TUTKIMUSKYSYMYS.....	11
6	TUTKIMUSMENETELMÄ, TUTKIMUSAINIESTON KERÄÄMISTAPA JA AINEISTON ANALYYSI.....	12
6.1	Tutkimusmenetelmä ja tutkimusaineiston keräämistapa	12
6.2	Haastattelukysymykset	13
6.3	Aineiston analyysi.....	15
6.4	Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys	15
7	SATEENKAARISENIOREIDEN TOIVEET JA TARPEET -TUTKIMUKSEN TULOKSET	16
7.1	Regnbågen-senioriasumisyksikkö Tukholmassa	16
7.2	Palvelutalo kokonaisuutena	17
7.3	”Ymmärtää kupletin juonen, vaikka heillä ei olisi tämmöistä identiteettiäkään”- Henkilökunta, koulutus ja hoitotyö	18
7.4	Raha, mahdollisuus, toteutumisaika.....	20
7.5	”Ettei tarvis peitellä itseensä, et voi helpommin niinku olla” -Turvallisuus ja ilmapiiri.....	21
7.6	”Et voitais antaa maakuntiin esimerkkejä” -Markkinointi, asenteiden muuttaminen ja edistyksellisyys.....	22
8	JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA	23
8.1	Johtopäätökset.....	23
8.2	Pohdintaa	24
	LÄHTEET.....	26

Liitteet

Liite 1	Lupalomake
Liite 2	Haastattelulomake

1 JOHDANTO

Suomessa on noussut kiinnostusta seksuaali- ja sukupuolivähemmistöille suunnatuista asumispalveluista. Tutkimukseni tarkoituksena oli kartoittaa sateenkaarisenioreiden toiveita ja tarpeita heille suunniteltavia asumispalveluita varten. Opinnäytetyöni aihe nousi työelämäkumppaniltani Setalta. Seta ry on seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen asemaa ajava ihmisoi-keusjärjestö. Seta on myös palkannut puoleksi vuodeksi projektityönteki-jän vuonna 2018, jonka työnkuvaan sisältyy yhteistyön tekeminen sateen-kaarisenioreille suunnattujen asumispalveluiden kehittämisestä kiinnostu-neiden tahojen kanssa. Tavoitteena on myös kartoittaa senioreiden toi-veita ja tarpeita asumiseen liittyen.

Vuosina 2014-2015 oli meneillään Yhdenvertainen vanhuus-projekti ja vuosina 2015-2016 Yhdenvertainen vanhuus II-projekti. Projektit olivat Seta Ry:n toteuttamia, Raha-automaattiyhdistyksen tukemia ja niiden ta-voitteena oli tuoda seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvien ikäih-misten ääntä kuuluviin. (Seta ry, n.d.) Projektit toivat sateenkaariseniorit näkyvämmäksi ihmisryhmäksi.

Tahdoin ottaa opinnäytetyöhöni positiivisen näkökulman ja tarkastella sa-teenkaarisenioreiden toiveita ja tarpeita. Nämä asiat selvittääkseni minun piti selvittää myös sateenkaarisenioreiden huolia ja pelkoja sateenkaari-senioreille suunniteltavista asumispalveluista. Haastattelukysymysteni avulla sain laajemman kuvan siitä, mitä sateenkaarisenioreille suunnitelta-vat asumispalvelut oikeasti vaativat.

Suomalaista tutkimustietoa sateenkaarisenioreista on vielä kovin vähän. Kun lähdin etsimään aikaisempaa tutkimustietoa ja opinnäytetyölleni tär-keää termistö, tuli vastaan tiedon hajanaisuus. Aineistoa ja Suomessa teh-tyä tutkimusta sateenkaarisenioreista on vielä hyvin vähän. Näin ollen opinnäytetyöni teoriapohjaa tarvitsi miettiä pitkään ja yhdistellä hajanaisia tietoja yhtenäiseksi kokonaisuudeksi.

Tutkimukseni toteutin yksilöhaastatteluina ja aineiston analyysin teemoit-teluna. Lisäksi osallistuin Tukholman matkaan, jonka aikana käytiin tutus-tumassa Tukholmassa sijaitsevaan sateenkaarisenioreille suunnattuun Regnbågen-asumisyksikköön.

2 TEOREETTINEN VIITEKEHYS JA KESKEISET KÄSITTEET

Lähdin käsittelemään tätä teoreettista viitekehystä nimenomaan keskeisten käsitteiden kautta, sillä koen, että nämä kyseiset käsitteet ovat tärkeitä ymmärtää, jotta voi seurata kunnolla opinnäytetyötäni. Opinnäytetyölleni keskeisiä käsitteitä ovat ikääntyminen, hoiva ja ikäihmisten asumispalvelut, seniori ja sateenkaariseniori, sukupuoli- ja heteronormatiivisuus sekä seksuaalisuuden ja sukupuolen moninaisuus. Lisäksi tämän luvun viimeisessä kappaleessa kerron dialogisuudesta ja kuulluksi tulemisesta.

2.1 Ikääntyminen, hoiva ja ikääntyneiden asumispalvelut

Jokainen meistä vanhenee. Ikääntyminen on kuitenkin monelle kriisi. Ikääntyessä oma toimintakyky heikkenee ja monesti ihminen tulee riippuvaiseksi toisista ihmisistä. Ikääntyminen voidaan kuitenkin nähdä positiivisena, kun kiinnitetään huomiota ikääntyneen toimintakyvyn hyviin puoliin. Tällaisia toimintakykyä ylläpitäviä tekijöitä ovat esimerkiksi taloudellinen turvallisuus, läheiset ihmiset ja johonkin yhteisöön kuulumisen tunne (Heikkinen 2002, 31).

Ikääntyvien määrä kasvaa jatkuvasti Suomessa työikäisiin nähden. Vuonna 2030 jopa 26-prosenttia koko väestöstä on yli 65-vuotiaita. (Tilastokeskus 2015.) Yli 65-vuotiaita henkilöitä suomessa on tällä hetkellä jopa yli miljoona. Palveluita käyttää säännöllisesti 150 000 yli 65-vuotiasta henkilöä. Suomessa on meneillään väestönrakenteen muutos, sillä suurten ikäluokkien eläköitymisen lisäksi lapsia syntyy vähemmän ja ihmiset kuolevat entistä myöhemmin. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2017, 10-11.) Näin ollen yhä useampi ihminen on eläkkeellä ja yhä pienempi osuus Suomen väestöstä on työikäisiä. Ikääntyvien ihmisten määrän lisääntyessä on yhä tärkeämpää kehittää ikäihmisten palveluita toimivammiksi.

Ihmisen vanhuusaika voidaan jakaa kolmeen eri vaiheeseen. Puhutaan kolmannesta, neljännessä ja viidennessä iästä. Kolmannesta iästä puhuttaessa kyse on useimmiten 60-79-vuotiaista ihmisistä. Kolmannessa iässä ihminen lähtee pois työelämästä. Hänellä on hyvä toimintakyky ja kunto. Toimintakyvyllä tarkoitetaan tässä yhteydessä ”sitä, miten hyvin ja itsenäisesti ihminen selviytyy arkielämän tehtävistä”. Kolmannessa iässä ihminen usein asuu vielä kotona ja pystyy olemaan täysin omatoiminen. Neljännessä iässä ihminen on noin 75-85-vuotias ja hänen toimintakykynsä alkaa heikkenemään. Neljännessä iässä ihmisellä on mahdollisuus asua vielä kotonaan. Hän kuitenkin voi tarvita tukea ulkopuoliselta taholta. Neljännessä iässä ihmisen palvelutarve kasvaa. Viidennessä iässä, 86-vuotiaista vanhemmaksi, ihminen on jo niin huonossa kunnossa, ettei omassa kodissa olemisen ole enää mahdollista tukitoimista huolimatta. Kolmannessa, neljännessä ja viidennessä iässä tulee muistaa, että ikäarviot ovat vain suun-

taa antavia. Ihmisen toimintakyky onkin merkittävämmässä asemassa jaettaessa näihin vanhuusajan vaiheisiin kuin ihmisen todellinen ikä. (Sarvimäki & Heinonen 2010, 17–18.)

Yksi keskeisimmistä vanhustyön tavoitteista on asiakkaan elämänlaadun tukeminen (Vaarama 2002, 11). Jokainen ihminen määrittelee elämänlaadun eri tavalla ja jokaisella se koostuu eri asioista. ”Iäkkäillä ihmisillä pitää iästä ja toimintakyvystä riippumatta olla mahdollisuus elää omanlaistaan hyvää elämää omissa yhteisöissään” Hyvään elämänlaatuun kuuluvat itse-määräämisoikeus ja toimivan arjen turvaaminen hyvinvoinnin edistämisen lisäksi. (sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö 2017 13.) Tämän vuoksi halusin ottaa haastatteluihini kysymyksiä, joka käsittelevät sitä, mitkä asiat tukevat ja ylläpitävät kunkin sateenkaariseniorin elämänlaatua. Näin voidaan löytää tärkeitä, tulevaisuudessa sateenkaarisenioreille suunnatuissa asumispalveluissa ja niiden suunnittelussa hyödynnettäviä elementtejä.

Hoivaan sisältyy avun tarve ja auttaminen. Se on vastavuoroista, dialogista keskustelua ja avun saaja ja hänen tarpeensa ja toiveensa otetaan huomioon. Asiakas vastaanottaa hoivaa. Läsnäolo on keskeinen osa ihmisen vastaanottamaa hoivaa. Hoivaaminen nähdään ”henkilökohtaisena huolenpitoa” joka tapahtuu lähellä ihmistä. (Tedre 2003, 57–65) Onkin tärkeää huomioida seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen erityispiirteitä terveydenhuoltopalveluissa. Joidenkin transihmisten tarvitsemat hormonihoitot voidaan lukea tällaisiksi erityispiirteiksi. Esimerkiksi dementoituessa voi unohtaa itse ottaa hormonilääkkeitä, joten tällöin terveydenhuollon henkilökunnan tulisi huolehtia hormonihoiton jatkuvuudesta.

Ympäristöministeriön julkaisussa Ikääntyneiden asumisratkaisujen tarve ja toteutus (2017, 17) jaetaan ikääntyneiden asumismuodot seuraavanlaisesti: itsenäisesti asuminen, palveluasuminen ja laitosasuminen. Kuntien tulee järjestää palveluasumista niille, joilla on tarvetta hoidolle ja huolenpidolle, sekä tarve ”soveltuvalla asunnolla” (Sosiaalihuoltolaki 1301/2014 § 21). Asumisen soveltuvuudella voidaan tarkoittaa esimerkiksi esteettömyyttä ja hoidon ja huolen tarpeella ikäihmisten sairauksien ja liikuntarajoitteiden aiheuttamia palvelutarpeita. Sateenkaarisenioreille suunnattuja asumispalveluita vasta suunnitellaan, eikä varsinaista asumismuotoa ole vielä päätetty.

2.2 Seniori ja sateenkaariseniori

Käsitettä seniori ei ole helppo määritellä, sillä jokaisella on oma käsityksensä tämän sanan merkityksestä. Opinnäytetyötäni lukiessa on tärkeää ymmärtää käsite sateenkaariseniori. Tyypillisesti vanhus- ja seniorityössä muun muassa käsitteitä vanhus, seniori ja ikääntynyt kuvataan enemmän ihmisen toimintakyvyn kuin iän mukaan. Esimerkiksi senioritalot ovat yleisimmin yli 55-vuotiaille suunnattuja vuokra-asuntoja. Senioritalojen tarkoituksena on tukea ihmisen ikääntymistä. Senioritaloihin muuttavat ihmiset ovat yleensä itsenäisesti pärjääviä ihmisiä. (Tyvimaa 2011, 178–183.)

Senioritaloja ajateltaessa senioreista puhutaan siis jo 55-vuotiaista ja sitä vanhemmista henkilöistä. Setan sateenkaarisanastossa (n.d.) sateenkaari-seniorilla taas tarkoitetaan ikäihmistä, joka kuuluu seksuaali- ja/tai sukupuolivähemmistöön. Seniori-käsitteen määritelmä onkin kovin moninainen.

Vuonna 2013 Eloisa ikä-ohjelma teki ikägallupin, jossa keskeiseksi tutkimustulokseksi nousi ihmisten määrittelemisen vanhaksi tietyssä iässä. Kyselyyn vastanneiden mediaanitulos ihmisen määrittelemiseksi vanhaksi oli 70-vuotta. Käsitteet seniori ja ikäihminen nähtiin parhaimmassa valossa ikääntyvistä ihmisistä käytettävistä termeistä. (Rahkonen & Mäkinen 2013, 8.)

Tutkimuksessani haastatellut henkilöt olivat 60-70-vuotiaita, eläkkeellä olevia henkilöitä. Haastatellut ovatkin ehkä yleisten ikäkäsitysten mukaan hieman nuorempia, kuin ihmiset, joita kutsutaan senioreiksi tarkoitettaessa ikääntynyttä ihmistä. Haastateltavat henkilöt valikoituivat kuitenkin heidän helpon saavutettavuutensa vuoksi, sillä kaikilla oli aikaisempia kontakteja Setaan.

2.3 Sukupuoli- ja heteronormatiivisuus

Sukupuolinormatiivisuus on yhteiskunnassamme vallitseva ajattelutapa tai normi, jonka mukaan sukupuolia on olemassa vain kaksi, mies ja nainen. Näiden sukupuolten edustajat käyttäytyvät, pukeutuvat ja näyttävät sukupuoleen liitettyihin ominaisuuksiin kuuluvilla tavoilla (Transtukipiste 2016). Esimerkiksi miesten pukeutumista hameisiin tai mekkoihin ei katsota hyvällä.

Heteronormatiivisuudessa muut sukupuolet kuin mies ja nainen sekä muut seksuaalisen suuntautumisen muodot kuin heteroseksuaalisuus voidaan nähdä siten, ettei niitä ole olemassa tai ne ovat jollain tasolla huonompia (Mustola & Pakkanen, 2007, 14).

Nämä normit aiheuttavat paljon syrjinnän ja epätasa-arvon kokemuksia seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluville ihmisille. Kun heteronormatiivisuudessa ja sukupuolinormatiivisuudessa ei jätetä tilaa muilla sukupuoli-identiteeteille tai seksuaalisille suuntautumisille, sateenkaari-ihmiset voivat kokea, että heissä itsessään on jotain väärin.

2.4 Seksuaalisen suuntautumisen ja sukupuolen moninaisuus

Seksuaalista suuntautumista ja sukupuolen moninaisuutta kuvaavia termejä on paljon ja ne muuttuvat ja lisääntyvät nopeasti. Olen kuvailnut tässä luvussa yleisimmät termit.

Seksuaalivähemmistöihin kuuluvat muun muassa aseksuaalit, biseksuaalit, homoseksuaalit, ja panseksuaalit. Homoseksuaaleiksi voidaan kuvata niin homoja kuin lesbojakin. Homoseksuaalit kokevat seksuaalista ja/tai emotionaalista vetoa samaa sukupuolta oleviin ihmisiin. Aseksuaalit eivät koe ollenkaan tai kokevat vain vähän seksuaalista vetoa muihin ihmisiin. Aseksuaalit voivat kuitenkin kokea emotionaalista ja/tai romanttista vetovoimaa mihin tahansa sukupuoleen tai ei kehenkään. Biseksuaalit voivat kokea seksuaalista vetoa binäärisiin sukupuoliin eli miehiin ja naisiin. Panseksuaalien on mahdollista kokea seksuaalista vetoa kaikkia sukupuolia kohtaan. Panseksuaalit voivat siis kiinnostua myös esimerkiksi transgendeleistä, joiden sukupuoli ei ole yksijakoinen. (Seta ry 2016.)

Sukupuolivähemmistöihin kuuluvat muun muassa transsukupuoliset, transgenderit, transvestiitit, intersukupuoliset ja muunsukupuoliset (Irni & Wickman 2013, 10-15; Valtonen 2014). Sukupuoli-identiteetillä tarkoitetaan ihmisen omaa kokemusta omasta sukupuolesta tai sukupuolettomuudesta (Transtukipiste 2015).

Hanna Vilkan (2010, 17) mukaan sukupuoli on moninainen ja se voidaan nähdä niin biologisena, juridisena, sosiaalisena, psyykkisenä kuin aistillisena sukupuolena. Biologinen sukupuoli tarkoittaa ihmisen ruumiillisia ominaisuuksia kuten anatomiaa ja hormoneita, jotka liitetään tiettyyn sukupuoleen kuuluvaksi (Terveysten ja hyvinvoinnin laitos 2018). Vauva syntyessään määritellään tiettyyn sukupuoleen kuuluvaksi biologisten ominaisuuksien mukaan. Sosiaalisesta sukupuolesta puhutaan silloin, kun kuvataan erilaisia ominaisuuksia ja piirteitä, joita liitetään tiettyyn sukupuoleen kuuluvaksi. (THL 2018.) Helposti jaotellaan ihmisiä heidän biologisen sukupuolensa mukaan mieheksi tai naiseksi. Tämä ajattelutapa kuitenkin unohtaa esimerkiksi muunsukupuoliset henkilöt.

Transsukupuoliset ihmiset ovat henkilöitä, joiden syntymässä määritelty sukupuoli ei tunnu omalta (Vilka 2010, 29). Transsukupuoliset voivat kokea voimakasta sukupuoliristiriitaa. Tämä tarkoittaa transsukupuolisen kokemusta siitä, että oma keho tuntuu vieraalta ennen sukupuolen korjausprosessia. (Hakola & Valtonen 2014, 10.) Transsukupuoliset voivat tarvita hormonihoidoja tai sukupuolen korjaushoitoja saavuttaakseen oman sukupuoli-identiteetin mukaisen tilan (Seta ry 2016). Laissa transeksuaalin sukupuolen vahvistamisesta (563/2002) käsitellään sukupuolen korjaushoitoja ja oman sukupuolen juridisesti vahvistamista.

Transsukupuoliset voivat tarvita hormonihoidoja koko loppuelämänsä ajan. Tämän vuoksi olisi tärkeää, että ikäihmisten parissa toimivilla henkilöillä olisi tietoa hormonihoidoista, jotta niiden saatavuus voitaisiin taata transsukupuolisen henkilön elämän loppuun asti.

Muunsukupuoliset/transgenderit eivät koe olevansa täysin miehiä tai naisia, vaan molempia, jotain siltä väliltä tai ulkopuolelta. Jotkut transgende-

rit voivat kutsua itseään myös esimerkiksi kaksisukupuolisiksi tai sukupuollettomiksi. Transgenderit/muunsukupuoliset voivat tarvita transsukupuolisten lisäksi sukupuolen korjaushoitoja ja/tai hormonihoitoja saavuttaakseen omaa sukupuoli-identiteettiään kuvaavan tilan ja välttyäkseen kehoristiriidalta. Kaikki muunsukupuoliset/transgenderit eivät tarvitse minäänlaista hoitoa. (Transtukipiste 2015.)

Transvestiitit ovat ihmisiä, jotka ilmentävät myös vastakkaista sukupuolta pukeutumalle tälle sukupuolelle ominaisiin vaatteisiin. Kyse ei ole pelkästään ulkoisesta ilmaisusta, vaan transvestiitti tunnistaa itsessään vahvasti myös vastakkaisen sukupuolen piirteitä ja kokee tarvetta ilmentää niitä. (Leinonen, 2007, 77.)

Intersukupuolisessa ihmisellä on sekä pojille että tytöille tyypillisiä piirteitä kehossaan. Kyse on tilasta, jossa intersukupuolisen ihmisen biologinen sukupuoli ei ole yksiselitteinen. Intersukupuolisuus on synnynnäistä. (Transtukipiste n.d.) Sukupuoli-identiteetti muodostuu intersukupuoliselle henkilöille samalla tavalla kuin muillekin (Seta ry, 2016). Lapsena intersukupuolisille voidaan antaa hormonihoitoja tai kirurgisia hoitoja, pyrkimyksenä vahvistaa naisellisia tai miehisiä kehon ominaisuuksia. Hoitoja voidaan antaa jopa ilman lääketieteellistä syytä. (Hakola & Valtonen 2014, 14.) Hoidot saattavat aiheuttaa myöhemmällä iällä ristiriitoja ja identiteettikriisejä, sillä lapsen sukupuolta ollaan voitu korjata tämän sukupuoli-identiteetin vastaisella tavalla.

Seksuaalivähemmistöön kuuluminen ei kerro ihmisen sukupuoli-identiteetistä eikä sukupuolivähemmistöön kuuluminen kerro ihmisen seksuaalisesta suuntautumisesta. Esimerkiksi transnainen voi kokea seksuaalista vetoa samaa sukupuolta olevaan ihmiseen.

2.5 Dialogisuus ja kuulluksi tuleminen

Opinnäytetyöni tuloksissa nousi esiin kuulluksi tuleminen tärkeys. Tämän vuoksi käsite kuulluksi tuleminen valikoitui teoriapohjaani. Dialogisuuden käsite on tärkeä ymmärtää kuulluksi tuleminen käsitteen ymmärtämiseen.

Dialogisuus on arvostavaa vuoropuhelua, jonka aikana pyritään pääsemään keskinäiseen ymmärrykseen. Dialogisuudessa keskeistä on ”suhtautumistapa, perusasenne, ajattelutapa”. Dialogisessa vuorovaikutustilanteessa pyritään kuulluksi tulemiseen ja kuulemiseen. Kuulluksi tuleminen voi olla parhaimmillaan voimaannuttavaa ja lisätä voimavaroja. Ihmisen kuunteleminen vuoropuhelutilanteessa voi lisätä hyvinvointia ja elämähallintaa. (Seikkula & Arnkil 2009, 7, 12, 62, 106.)

3 AIHEEN JA TAUSTOJEN KUVAUS

Tässä luvussa kuvaan opinnäytetyöni aihetta. Tähän lukuun on lisätty myös teoriapohjaa ja aikaisempia tutkimuksia, jotta opinnäytetyöni aiheen ja merkityksen voi käsittää paremmin. Luvun lopussa on myös kuvausta Yhdenvertainen vanhuus I & II-projekteista.

3.1 Aiheen kuvaus

Suomeen suunnitellaan maan ensimmäisiä sateenkaarisenioreille suunnattuja asumispalveluita. Tällä hetkellä kartoitetaan erilaisia asumisvaihtoehtoja ja tehdään yhteistyötä sateenkaarisenioreille suunnatun asumismuodon kehittämiseksi kiinnostuneiden palveluntuottajien kanssa. Mitään vastaavanlaista ei ole aikaisemmin Suomessa tehty. Idea opinnäytetyöhöni aiheeseen tuli Seta ry:n kautta. Heiltä tuli toivomus kartoittaa sateenkaarisenioreiden toiveita ja tarpeita tulevia asumispalveluita varten.

Suuret ikäluokat ikääntyvät ja väestörakenne muuttuu. Ikäihmisten ja ikääntyvien määrä lisääntyy jatkuvasti. Sateenkaarisenioreihin vähemmistöryhmänä on alettu kiinnittää laajemmalti huomiota Suomessa Yhdenvertainen vahuus I & II-projektien myötä. Tästä kerron lisää luvussa 4.5.

3.2 Kaapissa?

Kaapissa oleminen tarkoittaa sitä, ettei seksuaali- ja/tai sukupuolivähemmistöön kuuluva ihminen ole kertonut omasta seksuaali- ja/tai sukupuoli-identiteetistään. Kaapista ulostulo taas tarkoittaa asiasta kertomista muille. (Pakkanen, 2007, 15.) Kaapista ulostulo ei ole vain kerran tehtävä asia, vaan seksuaali- ja/tai sukupuolivähemmistöihin kuuluvat ihmiset saattavat joutua tekemään sitä jatkuvasti (Nissinen, 2011, 22). Ihmisen seksuaalista suuntautumista tai sukupuolen moninaisuutta ei yleensä voi nähdä ulkoisesti. Tämän vuoksi seksuaali- ja/tai sukupuolivähemmistöihin kuuluva henkilö voi joutua kertomaan omasta identiteetistään tai suuntautumisestaan aina uudestaan. Nissinen tuo esiin teoksessa ”Saanko olla totta?” (2011, 22) seuraavia asioita. Suurin osa seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvista ihmisistä ei tee omasta seksuaali-identiteetistään numeroa. He joutuvat miettimään, millaisissa tilanteissa ja kuinka paljon omasta seksuaalisuudesta kannattaa puhua toisille ihmisille. Seksuaalivähemmistöihin- ja/tai sukupuolivähemmistöihin kuuluvat ihmiset kuulevatkin monesti negatiivisia asioita seksuaaliseen ja sukupuolen moninaisuuteen liittyen. Kaapista ei välttämättä uskalleta tulla pois, sillä pelätään ”itselle merkittävän ryhmän tai yhteisön” negatiivisia reaktioita. Negatiiviseksi reaktioiksi Nissinen kuvaa muun muassa mustamaalaamisen ja ryhmästä eristämisen.

Heteronormatiivisuus, käsitys siitä ”että kaikki ovat heteroseksuaaleja, elleivät muuksi paljastaudu tai ilmoittaudu” nähdään normina ja heteroseksuaalisuudesta poikkeavat seksuaali-identiteetit on nähty jopa piilotettavina ominaisuuksina. Tämä on aiheuttanut kaapista ulostulemisen tarpeen. (Nissinen 2011, 21–22.) Jos oletetaan kaikkien olevan heteroseksuaaleja, ei tilaa jää muiden seksuaalisen suuntautumisen muotojen ilmaisulle. Seksuaalivähemmistöihin kuuluvat ihmiset voivat monesti joutua korjaamaan toisten ihmisten vääriä olettamuksia ja täten tulemaan kaapista ulos.

3.3 Seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen historiaa ja sateenkaarisenioreiden sosiokulttuurinen todellisuus

Kun kuvaan aiheen taustoja, on tärkeää kertoa sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöjen historiasta, sillä se on vaikuttanut sateenkaarisenioreihin yhteiskunnallisella ja yksilöllisellä tasolla. On merkittävää ymmärtää taustoja, jotta voimme ymmärtää sateenkaarisenioreiden nykyisiä toiveita, tarpeita ja jopa huolen aiheitakin ikääntymiseen ja palveluiden piiriin tulemiseen liittyen.

Tässä lyhyesti sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöjen historiasta Suomessa. Suomalaisen yhteiskunnan lait, normit ja asenteet ovat vaikuttaneet merkittävästi sateenkaarisenioreiden elämään. Vuonna 1971 homoseksuaalisuus dekriminoidiin (Seta ry n.d.). Samalla astui kuitenkin voimaan kehoituskielto. Kehotuskielto tarkoitti kieltoa välittää tietoa homoseksuaalisuudesta (Mustola, 2007, 20.) Homoseksuaalisuuden käsitteleminen missään merkityksessä esimerkiksi mediassa oli rangaistavaa. Vuonna 1981 homoseksuaalisuuden tautiluokitus poistettiin. Vuonna 1999 kehoituskielto poistettiin. Vuonna 2011 transvestisuuden tautiluokitus poistui. (Seta ry n.d.) Tällä hetkellä tarvitsee diagnoosin transsukupuolisuus F64.0, jotta voi vahvistaa oman sukupuolensa juridisesti (Transtukipiste n.d.).

Etenkin transsukupuoliset ihmiset ovat kokeneet kärsimystä suomalaisessa yhteiskunnassa elämänsä aikana. Tarvittavaa hoitoa ei ole aina ollut tarjolla. Lisäksi transsukupuolisuus ollaan nähty sairautena ja tämän vuoksi transsukupuolisia on laitettu suljettuihin psykiatriisiin sairaaloihin. Pyrkimyksenä sairaalaan laittamisessa on ollut sairauden parantaminen. (Suhonen 2007, 63.) Ihmisen sukupuoli-identiteetti on kuitenkin ihmisen henkilökohtainen kokemus. Kyse ei ole siis sairaudesta.

Sateenkaarisenioreilla ei ole ollut riittävää ja asiallista tietoa oman identiteetin pohtimiseen. ”Rikolliseksi ja sairaiksi leimaaminen on myös viestinyt heille, miten yhteiskunta heidät näkee: he eivät kelpaa sellaisina kuin he ovat, ja heidän tulisi parantua ja muuttua normin mukaisiksi tai vähintään piilottaa poikkeavuutensa”. (Seta ry 2014, 5.)

Yhteiskuntamme asenneilmapiiri seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjä kohtaan on muuttunut myönteisemmäksi etenkin 1990-luvulta lähtien.

1990-luvulla alettiin säätämään lakeja, jotka kieltävät syrjinnän seksuaalisen suuntautumisen vuoksi (Mustola 2007, 36). Lisäksi kehotuskiellon poistaminen vuonna 1999 on vapauttanut ilmapiiriä. Vuonna 2001 astui voimaan laki rekisteröidystä parisuhteesta (950/2001). Laki mahdollistaa kahden samaa sukupuolta olevan henkilön rekisteröidyn parisuhteen, joka lisää oikeusturvaa esimerkiksi yhteisen asunnon hankinnassa. Vuonna 2004 astui voimaan yhdenvertaisuuslaki, joka on sittemmin kumottu ja uusi yhdenvertaisuuslaki (1325) astui voimaan vuonna 2014. Sateenkaariseniorit ovat kuitenkin eläneet lapsuutensa ja nuoruutensa maailmassa, jossa homoseksuaalisuus ja sukupuolen moninaisuuden ilmaiseminen ovat olleet rikos ja rangaistavia tekoja. Aikaisempi ilmapiiri ja kokemukset ovat vaikuttaneet siihen, että osa seksuaali- ja/tai sukupuolivähemmistöihin kuuluvista ikääntyvistä ihmisistä ovat olleet jopa koko elämänsä kaapissa, eivätkä ole tuoneet tai tuo edelleenkaan seksuaalisuuttaan julkisesti esille. Omasta seksuaalisuudesta vaikeneminen on muodostunut heille jopa tärkeäksi selviytymiskeinoksi (Jalava 2013, 22).

3.4 Positiivinen erityiskohtelu ja syrjinnän ehkäiseminen

Oikeusministeriö (n.d.) on tuottanut julkaisun Yhdenvertaisuuden edistäminen ja positiivinen erityiskohtelu. Esitteessä todetaan, että positiivisen erityiskohtelun tehtävä on pyrkiä parantamaan yhdenvertaisuuden toteutumista tietyn väestöryhmän erityistarpeet huomioimalla. Tällöin pyritään nostamaan tietyn ryhmän palveluita ikään kuin muiden ihmisryhmien palveluita paremmaksi, jos tasa-arvo ei vielä kohtaa näitä heikommassa asemassa olevia ihmisiä. Yhdenvertaisuuden toteutuminen ei siis toimi kaikkien kohdalla automaattisesti, vaan jotkut ihmisryhmät voivat tarvita erityiskohtelua ja -palveluita tullakseen yhdenvertaisiksi muiden kanssa. (Yhdenvertaisuusvaltuutettu n.d.) Tietynlaisella toiminnalla voidaan lisätä yhdenvertaisuutta ja vähentää syrjinnän haittoja. (Yhdenvertaisuuslaki 1325/2014 § 9) Kyseessä ei ole muiden väestöryhmien syrjintä vaan ennen kaikkea tietyn väestöryhmän nostaminen yhdenvertaiseksi muiden kanssa.

Tasa-arvolaki kieltää sukupuoli-identiteettiin tai sukupuolen ilmaisemiseen perustuvan syrjinnän (Laki naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta 609/1986, § 7.) Seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kohdistuu edelleenkin leima, joka voi aiheuttaa epäasiallista kohtelua ja syrjintää vanhuusiällä. Tämän vuoksi seksuaali- ja/tai sukupuolivähemmistöihin kuuluvat ihmiset nähdään ”erityisen haavoittuvina”. (Seta ry 2014.) Nämä seikat oikeuttavat positiivisen erityiskohtelun toteuttamista ja näin ollen perustellavat sateenkaarisenioreille suunnattujen asumispalveluiden suunnittelun ja toteuttamisen tärkeyttä.

3.5 Yhdenvertainen vanhuus I & II-projektit

Yhdenvertainen vanhuus I-projekti (2012-2014) ja yhdenvertainen vanhuus II-projekti (2015-2016) toivat sateenkaarisenioreita näkyvämmäksi

ihmisryhmäksi Suomessa. Ensimmäisen projektin aikana tehdyistä tutkimuksista tehtiin huomio sateenkarisenioreiden kolmesta merkittävästä toiveesta ikääntyneiden palveluita ajatellen:

- Ikääntyneiden parissa työskentelevien riittävä tietoisuus sukupuolen ja seksuaalisen suuntautumisen moninaisuudesta sekä ikääntyvien sateenkarisenioreiden tuentarpeista
- Luonteva suhtautuminen ja ennakkoluulottomuus
- Tuen saaminen ”omaan identiteettiin liittyvien kysymysten käsitelyssä ja mahdollisuutta elää omannäköistä elämää myös vanhuudessa”

Ikääntyville suunnatuissa palveluissa ikäihmisten moninaisuuden esille tuominen tulee mahdollistaa oikeanlaisella toimintakulttuurilla ja olosuhteilla. (Seta ry n.d.)

Projektin toisessa vaiheessa päätavoitteina oli
 ”Luoda seksuaalisen suuntautumisen ja sukupuolen moninaisuuteen ja vanhuuteen erikoistunut vapaaehtoisverkosto
 Rakentaa yhteistyökumppanuusverkosto ikääntyneiden palveluita tuottavista ja koulutusta järjestävistä organisaatioista
 Nostaa sateenkaariseniorit osaksi vanhustyötä koskevaa keskustelua ja käytännön työtä sekä valtakunnallisesti että pilottipaikkakunnilla”

Sateenkaarisenioreiden toiveita ja tarpeita tuotiin ja tuodaan esille muun muassa erilaisten koulutusten järjestämisellä ikäihmisten parissa toimiville henkilöille sekä sosiaali- ja terveysalan opiskelijoille. (Seta ry n.d.)

4 AIEMPIÄ TUTKIMUKSIA AIHEESTA

Tässä luvussa kuvaan erilaisia aikaisempia tutkimuksia, joissa kuvataan sateenkaarisenioreiden pelkoja syrjinnästä, palveluntarpeista, sosiaali- ja terveysalan ammattilaisten tietoa moninaisuudesta sekä sateenkaarisenioreille suunnattujen asumispalveluiden suunnittelemisen tarpeesta.

Ikäihmisten parissa työskentelevät ammattilaiset tarvitsisivat vielä lisää osaamista moninaisen seksuaalisuuden ja sukupuolen kohtaamiseen. Sateenkaarisenioreilla on vanhustyöhön liittyen kokemuksia syrjinnästä oman seksuaalisuuden tai sukupuoli-identiteetin takia. Monet sateenkaariseniorit pelkäävät syrjintää vanhuspalveluissa. (Valtonen 2014). Myös Jalavan (2013, 34) tutkimustulokset puoltavat syrjinnän ja asiattoman käytöksen pelkoa, sillä jopa n. 30% kyselyyn vastanneista oli jättänyt hyödyntämättä sosiaali- tai terveysalan palveluita tämän vuoksi.

Irnin ja Wickmanin julkaisussa (2013, 53; 74—) puhuttiin sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöjen vanhenemisesta ja palveluntarpeista. Merkittävimmät palveluntarpeet ja niihin liittyvät huolenaiheet olivat seuraavanlaisia:

- Ikääntyessä terveyteen liittyvät asiat ja terveydenhuollon ammattilaisten kanssa käytävä vuorovaikutus on yhä tärkeämpää
- Julkisella sektorilla ei ole tarpeeksi valmiuksia seksuaalisuuden ja sukupuolen moninaisuuden kohtaamiseen
- Ikäihmisten seksuaalisuutta ja sukupuolen ilmaisua ei edelleenkään tunnusteta vaan ajatellaan niiden katoavan ikääntyessä
- ”läheisten osuus hyvinvoinnin tuottamisessa kasvaa kansalaisen tullessa vanhuusikäen”

Kokemukset ammattilaisten ymmärtämättömyydestä voivat saada olon epävarmaksi ja jopa turvattomaksi ikääntyvien seksuaali- ja/tai sukupuolivähemmistöihin kuuluvien henkilöiden keskuudessa. Irnin & Wickmanin mukaan yhteisöllisyys on merkityksellistä, sillä se voi lisätä jopa elämänlaatua. Yhteisöllisyydellä tässä tarkoitetaan seksuaalivähemmistöjen yhteisöllisyyttä. Tämä ajatus on tukena suunniteltaessa sekä seksuaali- että sukupuolivähemmistöihin kuuluville ikääntyville henkilöille suunniteltavia asumispalveluita.

Jenni Jalavan opinnäytetyöhön (2013, s. 37–38), saatiin 103 analysoitavaa vastausta. Tutkimustuloksissa selvisi seuraavanlaisia asioita. Vain 1-2% kyselyyn vastanneista koki sosiaali- ja terveysalan työntekijöiden tietävän täysin riittävästi seksuaalisen suuntautumisen ja sukupuolen moninaisuudesta. Tämä puoltaa Jalavan väitettä, sosiaali- ja terveysalan opiskelijoiden koulutuksessa pitäisi tulla ”tietoa ikääntyvien seksuaalisen suuntautumisen ja sukupuolen moninaisuuden eri osa-alueista”. Moninaisuudella tässä yhteydessä Jalava tarkoittaa sukupuolen ja seksuaalisuuden ilmaisua sekä kokemisen eri muotoja. Tutkimustuloksissa nousi esille tarve järjestää omia asumispalveluja seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluville henkilöille. Jopa n. 49% vastasi tulevaisuuden asumistoi-veeksi, pitkäikäistä ja ympärivuorokautista asumispalvelua tarvittaessa, vanhainkodin tai palvelutalon, joka olisi sateenkaari-ihmisille suunnattu. (Jalava 2013, 30).

5 TUTKIMUKSEN TAVOITE, TARKOITUS JA TUTKIMUSKYSYMYS

Tässä luvussa kuvaan tutkimukseni tavoitteita, tarpeita sekä opinnäytetyöni tutkimuskysymystä, jonka pohjalta työtä on lähdettä tekemään.

Opinnäytetyö vastaa työelämäkumppanin Setan tarpeisiin, sillä se on mukana kehittämässä sateenkaarisenioreille tarkoitettuja asumismuotoja. Tiedonkeruu tulevia asumispalveluita varten on tärkeää. Opinnäytetyöstäni saatua tietoa voivat hyödyntää jatkossa myös eri palveluntarjoajat sateenkaarisenioreille suunniteltavia ja toteutettavia asumispalveluita ajatellen.

Tutkimukseni tavoitteena oli tuottaa tietoa Seta ry:lle ja eri palveluntuottajille sateenkaarisenioreille suunniteltavia asumispalveluita varten. Sateenkaarisenioreiden toiveiden ja tarpeiden kartoittaminen on erityisen tärkeää, jotta saamme oikeanlaista tietoa siitä, millaisia erityistarpeita heillä on. Erityistarpeita voivat olla esimerkiksi sukupuolivähemmistöihin kuuluvien ihmisten mahdollisesti tarvitsemat hormonihoitot sekä sateenkaarisenioreiden erityiset kuulluksi tulemisen ja kohtaamisen tarpeet.

Kun lähdin syksyllä 2017 tekemään opinnäytetyötäni, oli puhetta palvelutaloprojektista ja nimenomaan sateenkaarisenioreille suunnatusta palvelutalosta. Tilanne on matkan varrella muuttunut, sillä varsinaista asumismuotoa ei ole vielä päätetty ja tällä hetkellä suunnitellaan millaisia asumispalveluita sateenkaarisenioreille voisi järjestää.

Tutkimuskysymys muotoutui taustateorian pohjalta, työelämä-kumppanin toiveista ja omista pohdinnoistani aiheeseen liittyen. Tutkimuskysymykseni on: millaisia toiveita ja tarpeita sateenkaarisenioreilla on tulevia, heille suunnattuja asumispalveluita ajatellen? Tämä tutkimuskysymys on koko tutkimuksen kantava voima ja perusajatus. Asioita haluttiin katsoa nimenomaan positiivisista näkökulmista ja asioista, joita tulisi lähteä kehittämään ja parantamaan.

6 TUTKIMUSMENETELMÄ, TUTKIMUSAINEISTON KERÄÄMISTAPA JA AINEISTON ANALYYSI

Tässä luvussa kuvaan käyttämiäni tutkimusmenetelmiä, aineiston keräämistapoja sekä aineiston analyysiä ja käyttämäni analyysimenetelmää. Luvun lopussa pohdin myös tutkimukseni luotettavuutta ja eettisyyttä.

6.1 Tutkimusmenetelmä ja tutkimusaineiston keräämistapa

Opinnäytetyöni on kvalitatiivinen eli laadullinen tutkimus. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa kuvataan todellista elämää. Kvalitatiivisen tutkimuksen tarkoituksena on tarkastella tutkittavaa kohdetta mahdollisimman laaja-alaisesti. (Hirsjärvi, Remes, Sajavaara 2015, 161.)

Tutkimuksen kohteena ovat sateenkaariseniorit ja heidän toiveensa ja tarpeensa tulevaa palvelutaloprojektia ajatellen. Sateenkaarisenioreille tarkoitan tässä yhteydessä yli 60 vuotiaita sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöihin kuuluvia henkilöitä. Sateenkaarisenioreille suunnattujen asumismuotojen kehittämisen näkökulmasta on tärkeää, että itse kohderyhmä, sateenkaariseniorit, ovat mukana suunnitteluprosessi ja kehittämistyössä.

Koska kvalitatiivisessa tutkimuksessa olennaista on tutkimuskohteen ymmärtäminen (Hirsjärvi ym. 2015, 181). Tämän vuoksi oli luonnollista valita

tutkimusmenetelmäksi haastattelu. Haastattelu voidaan valita tutkimusmenetelmäksi esimerkiksi silloin kun halutaan, että ihminen tuo itseensä liittyviä asioita esille vapaamuotoisesti, aluetta ei ole aikaisemmin tutkittu paljoa ja haastattelussa voi käyttää lisäkysymyksiä syventääkseen tietoa (Hirsjärvi ym. 2015, 205). Juuri nämä syyt olivat itselleni merkittävimmät syyt valita juuri haastattelu tutkimusmenetelmäksi.

Keräsin aineistoani haastattelemalla 5 sateenkaarisenioria tammikuussa 2018 ennen Tukholman matkaa maaliskuussa 2018, jotta sain litteroitua aineiston ja saamaan siitä jonkinikäisen kokonaiskuvan ennen matkaa. Haasteltavat sateenkaariseniorit valikoituivat yhteistyökumppanini Setan kautta. Tein haastatteluni yksilöhaastatteluna. Yksilöhaastattelun koin toimivaksi menetelmäksi, jotta saisin esille myös arkaluontoisia asioita, joita ei ehkä ryhmähaastattelussa uskalleta tuoda esille. Esimerkiksi sairauksista ja omista tarpeista voi olla hankala kertoa ryhmässä.

Kysymykset ja niiden muoto valikoituivat niin, että haastatteluissa jäi tilaa avoimelle keskustelulle. Halusin keskustelua ja vapaampia kysymyksiä, jotta saisin tutkimustuloksiini aineistoa, jota ei strukturoidummassa haastattelussa välttämättä nousisi esille. Jos olisin rajannut kysymyksiä ja niihin vastaamista enemmän, tutkimustuloksista olisi voinut jäädä uupumaan haastateltavan väestöryhmän erityistarpeet ja niiden huomiointi.

Äänitin haastattelut, jotta pystyin itse haastattelutilanteessa keskittymään haastateltavien kuuntelemiseen. Äänitettynä haastattelut olivat helppo litteroida eli kirjoittaa auki. Haastateltavien määrä valikoitui siten, että sain tarpeeksi aineistoa, mutta siitä ei tullut liian laajaa ja raskasta opin-näytetyöni tavoitteisiin nähden.

Lisäksi keräsin aineistoani tekemällä havainnointia Tukholman reissulla maaliskuussa 2018. Tukholmassa saamani aineiston liitin tutkimukseni tuloksiin, sillä havainnoimani asiat sopivat haastatelluista nousseiden teemojen sisälle. Kävimme Setan kautta tutustumassa Tukholmassa sijaitsevaan Regnbågen-asumisyksikköön, joka on kohdennettu sateenkaarisenioreille. Matka tehtiin yhdessä Seta ry:n projektityöntekijän, seniorityön koordinaattorin, 4 sateenkaariseniorin ja muutaman palvelutuottajan kanssa. Tein Regnbågen-asumisyksiköstä myös oman kappaleensa tutkimukseni tuloksiin, sillä havainnoin Tukholman matkalla, millainen paikka Regnbågen oikeastaan onkaan ja millaisia palveluita se tarjoaa.

6.2 Haastattelukysymykset

Useissa opinnäytetäissä haastattelukysymyksiä ei ole avattu itse tekstiin. Koin kuitenkin sen merkittäväksi, sillä tahdoin perustella käyttämäni kysymykset. Opinnäytetyöni alkuvaiheilla puhuttiin Suomeen suunniteltavasta palvelutalosta ja palvelutaloprojektista. Matkan varrella suunnitelmat ovat muuttuneet siten, että Suomeen kehitetään sateenkaarisenioreille suunnattuja asumispalveluita, mutta varsinaista asumismuotoa/muotoja ei ole

vielä päätetty. Saamiani tutkimustuloksia on kuitenkin mahdollisuus soveltaa lähes mihin tahansa asumispalveluihin.

Haastattelukysymykseni olivat seuraavat:

1. Mitä asioita haluat selvittää Tukholman reissusta? Miksi lähdet reissuun mukaan?

Tämä kysymys valikoitui haastatteluun mukaan, jotta pystyimme lähettämään kysymyksiä Regnbågen:ille jo ennen reissua. Näin ollen he pystyivät miettimään vastauksia kysymyksiin. Tämä kysymys antoi myös mahdollisuuden haastateltaville pohtia, minkä vuoksi he halusivat lähteä koko projektin aloitukseen mukaan.

2. Mitä odotat koko palvelutaloprojektilta?

Tällä kysymyksellä pyrittiin kartoittamaan palvelutaloprojektin suurin merkitys sateenkaarisenioreille.

3. Mihin haluaisit palvelutaloprojektin erityisesti keskittyvän?

Tällä kysymyksellä haettiin konkreettisia, toteutettavissa olevia asioita.

4. Mistä elementeistä tai asioista koostuu sinulle onnellinen elämä?
-Miten näitä elementtejä tai asioita tulisi hyödyntää palvelutalossa?

Tällä kysymyksellä selvitettiin, millaiset asiat ovat sateenkaarisenioreille tärkeitä ja miten niiden asioiden hyödyntämisellä pystyttäisiin toteuttamaan mahdollisimman hyviä asumispalveluita sateenkaarisenioreille.

4. Millaiset asiat tekevät olosi turvalliseksi palveluiden piirissä?

Turvallisuus palveluiden piirissä oli tärkeä aihe ottaa mukaan tutkimukseen, jotta saataisiin selville, mitkä asiat tuovat sateenkaarisenioreille turvallisen olon palveluiden piirissä. Tämän kysymyksen avulla pystyttiin selvittämään sateenkaarisenioreiden toiveita ja tarpeita myös turvallisuuden suhteen.

5. Mitä haasteita sinulle tulee mieleen palvelutaloprojektista?

Tällä kysymyksellä kartoitettiin mahdollisia haasteita. Tarkoituksena olisi, ettei näitä haasteita syntyisikään, vaan niihin pystyttäisiin vaikuttamaan jo asumispalveluiden suunnittelu- ja toteutusvaiheissa.

6. Mitä unelmia sinulla on tulevaisuudesta?

Tällä kysymyksellä visioitiin ideaalia tulevaisuutta. Liitin tähän kysymyksen lisäkysymyksen: Millaisia unelmia sinulla on tulevaisuudesta, jos olet palvelutalossa? Näin pystyttiin selvittämään vielä hieman eri näkökulmasta

sateenkaarisenioreiden toiveita ja tarpeita projektia ajatellen. Kysyin haastattellessani myös muita täydentäviä kysymyksiä tarvittaessa. Lisäkysymyksillä hain parempaa kokonaiskuvaa ja tarkempaa ymmärrystä siitä, mitä haastateltava juuri kyseisestä asiasta kertoessaan tarkoittaa.

6.3 Aineiston analyysi

Litterointi tarkoittaa aineiston kirjoittamista puhtaaksi sanasta sanaan (Hirsjärvi ym. 2015, 222). Haastattelujen jälkeen kuuntelin äänitteet ja kirjoitin ne täsmällisesti ylös. Litterointi-prosessini aikana huomasin tiettyjä teemoja, joten analyysimenetelmän valinta tuntuikin tämän vuoksi luontevalta. Käytin tutkimukseni analyysimenetelmänä teemoittelua. Tulostin litteroidut tekstit ja väritin eri väreillä teksteistä löytämäni teemat. Tämän jälkeen kirjoitin eri teemat ja niihin kuuluvat haastatteluaineistot ylös.

Osa aineistoista oli hankala pistää yhden teeman alle, joten koostin laajempia aiheita ja otsikoita useammasta sanasta. Näin pystyin koostamaan aineistoni niin, etteivät samat asiat toistu useamman otsikon alla. Tekstistä löytyi lopulta seuraavat teemat:

1. Palvelutalo kokonaisuutena
2. Henkilökunta, koulutus ja hoitotyö
3. Raha, mahdollisuus ja toteutumisaika
4. Turvallisuus ja ilmapiiri
5. Markkinointi, asenteiden muuttaminen ja edistyskellisyys

Näistä teemoista eniten keskustelua haastatteluissa nousi henkilökunnasta ja koulutuksesta, palvelutalon turvallisuudesta sekä ilmapiiristä.

6.4 Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys

Saavutin haastatteluaineiston luotettavuuden lisäkysymyksillä, joiden avulla sain selville, olinko ymmärtänyt haastateltavan kertoman asian hänen käsittämällään tavalla. Pyrin olemaan silti ohjailematta haastattelun aikana tapahtuvaa keskustelua mihinkään haluamaani suuntaan. Varsinaiset haastattelukysymykseni esitin kaikille samassa muodossa, enkä muokannut niitä tilanteen mukaan. Vaikka koinkin välillä, että haastateltava oli vastannut jo aikaisemmin seuraavaan kysymykseen, kysyin kysymykset silti. Näin ollen sain vastauksen jokaiseen kysymykseen selkeämmin.

Tutkimus on validi silloin, kun tutkimusmenetelmä antaa vastauksia siihen asiaan, mitä tutkimuksessa on tarkoitus tutkia (Hirsjärvi ym. 231). Koen tutkimukseni olevan validi, sillä haastattelu tutkimusmenetelmänä toi vastauksia juuri siihen tutkimuskysymykseen, minkä olin muodostanut heti tutkimuksen alkuvaiheilta lähtien.

Tutkimukseni haastatteluaineisto on analysoitu niin, ettei tuloksista ole mahdollista tunnistaa haastateltavia. Anonymiteetti on säilytetty. Haastatteluihin osallistujien suostumus on varmistettu lupalomakkeella (liite 1) ennen haastatteluja.

Työni aineistonhankinta- ja analyysimenetelmät on toteutettu tieteellisen tutkimuksen vaatimalla tavalla. Tutkimusta tarvitsee tehdä huolellisesti ja tarkasti (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2012,6.) Aloitin prosessin hyvissä ajoin, jotta sain tehtyä työni sen vaativalla ajankäytöllä ja huolellisuudella.

Olen pohtinut työni tekoa ja käyttämiäni lähteitä kriittisesti. Hyvien lähteiden löytäminen ei ollut helppoa. Tarvitsemaani teoriatietoa ei löydy kovin paljoa tai tieto voi olla vanhentunutta. Olen kuitenkin löytänyt juuri työhöni sopivat, luotettavat lähteet. Löysin tutkimukseni teoriapohjaksi sellaisia tutkimuksia, joiden antamiin tuloksiin pystyin vertaamaan omia tutkimustuloksiani.

Tutkimukseni luotettavuutta täytyy pohtia haastateltavien henkilöiden vähyyden vuoksi. Yksilöhaastattelut eivät sinänsä anna yleistettäviä vastauksia, sillä kysymyksiin vastanneet kertoivat toiveitaan ja tarpeitaan lähinnä omasta näkökulmastaan. Koen kuitenkin, että vastaukset olivat niin yleismaallisia, että niitä pystyy yhdistämään sateenkaarisenioreihin ja senioreihin myös kokonaisena ihmisryhmänä. Tutkimuksen reliabelisuutta eli tutkimustulosten toistettavuutta (Hirsjärvi ym. 2015, 231) voitaisiin tutkia myöhemmin toistamalla tutkimus eri ryhmälle sateenkaarisenioreita.

7 SATEENKAARISENIOREIDEN TOIVEET JA TARPEET -TUTKIMUKSEN TULOKSET

Tässä luvussa kerron ensiksi Tukholman matkasta, joka liittyi opinnäyte-työni aiheeseen. Tämän jälkeen kuvailen tutkimukseni analyysin tuloksia eri teemojen avulla. Teemoja syntyi analyysivaiheessa monia ja olenkin sisällyttänyt useampia teemoja kahdeksan eri otsikon alle. Tässä luvussa käytän käsitettä palvelutalo haastatteluieni palvelutaloon liittyvien kysymysten vuoksi. Koen kuitenkin tuloksia pystyttävän hyödyntämään myös muiden asumismuotojen suunnittelussa ja toteutuksessa. Tekstissä olen esittänyt haastateltujen suoria sitaatteja lainausmerkeissä kappaleiden lomassa ja sisennettynä kappaleiden välissä.

7.1 Regnbågen-senioriasumisyksikkö Tukholmassa

Kävimme Setan seniorityön koordinaattorin, neljän sateenkaariseniorin ja neljän eri palveluntuottajan kanssa tutustumassa Tukholman sateenkaari-senioreille suunnattuun asumisyksikkö Regnbågen:iin tarkoituksenamme

saada ideoita tulevia sateenkaarisenioreille suunnattuja asumispalveluita varten. Lensimme Tukholmaan perjantaina 02.03.2018. Tutustuimme asumisyksikköön lauantaina 03.03.2018 noin parin tunnin ajan.

Regnbågen tarjoaa asumista yli 55-vuotiaille seksuaali- ja/tai sukupuolivähemmistöihin kuuluville henkilöille. Asuntoja on 28, jotka sijaitsevat kahdeksankerroksisen talon kerroksissa 6, 7 ja 8. Asunnot ovat yksiöitä, kaksioita ja kolmioita. Jokaisessa asunnossa on oma keittiö, vessa ja suihku sekä parveke. Talon alimmassa kerroksessa on muun muassa ravintola, kampaaja ja jalkahoitola. Ylimmässä kerroksessa on kattoterassi, josta näkyy Tukholman satamaan. Talossa ei ole henkilökuntaa, mutta sinne on mahdollista tilata kotihoidon palveluita. Matkamme aikana oli vielä puhetta Suomeen suunniteltavasti palvelutalosta, mutta tällä hetkellä mitään varsinaista asumismuotoa ei ole vielä päätetty.

7.2 Palvelutalo kokonaisuutena

Palvelutalon ympäristössä tärkeäksi nähdään luonnon läheisyys. Palvelutaloa ei kuitenkaan haluta pois kaupungista. Vilkasliikenteistä tietä ei haluta suoraan ikkunan alle. Myös jonkinäköistä palvelutaloratkaisua kaivattiin maaseudullekin. Kaikkien palveluiden halutaan olevan lähellä, jotta ne olisivat helposti saatavilla ja käytettävissä. Hyvät kulkuyhteydet nähtiin tärkeänä. Esimerkiksi mahdollisuus käyttää bussia nähtiin tärkeänä siinä vaiheessa, kun ei ole vielä saanut mahdollisesti jossain vaiheessa saatavaa omaa taksikorttia.

Kaikki haastateltavat olivat sitä mieltä, että toimivin ratkaisu voisi olla oma siipi tai kerros palvelutalossa, jossa olisi muitakin kuin sateenkaari-senioreita asukkaina. Tämä tarkoittaisi sitä, että sateenkaari-senioreilla olisi oma turvallinen ympäristö, mutta olisi mahdollista tavata muitakin kuin seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvia ihmisiä. Sateenkaari-seniorit eivät siis halua eristäytyä muusta maailmassa, mutta oma siipi tai kerros nähtiin turvallisena ratkaisuna. Osaa jostain palvelukokonaisuudesta perusteltiin esimerkiksi sillä, että olisi ”kiva nähdä niin sanottuja hetero-ihmisiäkin, että ettei se vaan jäis tämmöseksi sisäänlämpiäväksi.”

Omasta huoneesta tai huoneistosta oli seuraavanlaisia toivomuksia. Toiveena oli oma tilava huone, jossa on vessa ja suihku. Tilaa tulisi olla sen verran, että on mahdollisuus ottaa omia kalusteita mukaan. Yhdessä haastattelussa toivottiin omaan huoneeseen myös pientä liettä, jossa voisi tehdä ruokaa. Mahdollisuus vieraiden kutsumiseen ja kahvinkeiton mahdollisuus nähtiin tärkeänä. Hyvää äänieristystä kaivattiin omiin huoneisiin. Esteettömyys koko talossa on olennaista. Pariskunnille halutaan yhteisiä huoneita. Haastatteluissa tuli esille, että olisi tärkeää päästä ”oman ihmisen” kanssa asumaan samassa huoneistossa, vaikka kunto olisi molemmilla erilainen. Palvelutaloon joutuessa huolestuttaa kumppanista eroon joutuminen.

Yhteisiltä tiloilta toivotaan viihtyvyyttä; tauluja ja kukkia, tila jossa on televisio, tiloja joissa voi harrastaa. Sisustukselta toivotaan rauhallisuutta. Regnbågen:in kattoterassin tyyppistä ratkaisua myös ehdotettiin. Tukholman Regnbågen-yhteisöasumisen yksikössä on ylimmässä kerroksessa kattoterassi, josta näkee Tukholman satamaan. Kattoterassilta pystyy seurailemaan laivojen tuloa ja lähtöä sekä muuta lähiseudun elämää. Yleisistä tiloista toivomuksena on myös uima-allas, sauna, pyykkitupa johon voi varata oman pyykkivuoron ja puutarha, jossa olisi viljelysmaatikoita.

Talon palveluilta toivotaan ateriapalvelua ja monipuolista ruokaa. Talosta voisi löytyä vaatteiden korjaaja, jalkahoitaja, parturi sekä hieroja. Myös hoitotyön merkitystä korostettiin. Tukholman Regnbågen-senioriasumisyksikössä ei ole ollenkaan henkilökuntaa, mutta Suomen palvelutalojärjestelmässä hoitotyöllä on ratkaiseva rooli.

Palvelutalolta toivotaan paljon talon sisäistä tekemistä. Haastatellut kuitenkin korostivat, ettei aktiviteettien tarvitse olla monimutkaisia ja kalliita, vaan mahdollisimman matalalla kynnyksellä järjestettäviä. Aktiviteeteiksi toivotaan leipomista, laulamista, tanssimista, kirjallisuus- ja kirjoituspiiriä, puutarhanhoitoa, pieniä retkiä, esitelmiä, keskusteluja ja muistelua. Kaupungin ilmaistapahtumien hyödyntämistä ehdotettiin. Aktiviteettien pitäisi olla sellaisia, jotka ylläpitävät ja nostavat asukkaan itsetuntoa. Mahdollisuutta pitää omaa lemmikkiä tai kaverikoirien vierailua pohdittiin positiivisena ajatuksena. Nettyhteyden olemassaoloa kuvattiin jopa pakolliseksi. Sen käytön pitäisi olla mahdollista myös asiakkaille, eikä pelkästään henkilökunnalle. Tässä seuraavassa sitaatissa kerrotaan siitä, miten aktiviteetteja voisi lähteä toteuttamaan.

Vois vaikka hoitohenkilökunta ottaa selville, missä asukkaat on hyviä ja mitä ne haluais tehdä ja kartottais sitä tilannetta ja sit aletaan tekemään kunkin taitojen mukaan.

Sit siellä vois olla tämmönen niin sanottu muisteluilta tai joku että miten, minkälaisissa, miten on kodissa ja työpaikoilla ja missä ja onko tullu ulos kaapista ja mitä kaikkea on kokenut siihen.

Normaalien Suomessa vietettävien juhlien kuten joulun ja pääsiäisen vieton lisäksi ehdotettiin Pride-tapahtuman ja muiden seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin liittyvien tapahtumien juhlistamista.

7.3 ”Ymmärtää kupletin juonen, vaikka heillä ei olisi tämmöistä identiteettiäkään”- Henkilökunta, koulutus ja hoitotyö

Henkilökunnan ja heidän kouluttamisensa merkitys korostui ja tuli esille jokaisen haastateltavan kanssa. Henkilökunnan koulutus koettiin erityisen

tärkeänä. Koulutuksella tarkoitettiin sellaista koulutusta, joka takaisi seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen oikeanlaisen kohtaamisen, hoidon ja turvallisuuden tunteen.

Joka puolella Suomea pitäisi olla sosiaali- ja terveysalan ammattilaisilla tietoa sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöistä. Tieto olisi tärkeää, jotta ei yllätyttäisi, kun tulee ensimmäinen sateenkaari-ihminen vastaan ja silloin ei osatakkaan toimia oikein. Seuraavat sitaatit kuvaavat niin henkilökunnan tietoa seksuaali- ja/tai sukupuolivähemmistöihin liittyvistä asioista kuin siitä, kuinka tärkeää on tuntee oman elämänsä olleen tärkeä.

Etten mä mee sitten vanhainkotiin ja ala huutelemaan tai siis sillä tavalla sanomaan hoitajille, että me ollaan tämmösiä, että kuis paljon sää tiedät asiasta, yhtään mitään.

Tietysti heistä (asukkaista) on tehty tää hoito- ja palvelusuunnitelma, josta näkyy elämänkaari, että sit voi aina kysästä että sähän oot tehny semmosta ja semmosta, jolla välittyy se että sä oot ollu, oot tehny tärkeitä asioita elämässä.

Henkilökunnan toivottiin olevan asiakasystävällisiä ja kohtelun olla seksuaali- ja/tai sukupuolivähemmistöihin kuuluvia ihmisiä kunnioittavaa. Kunnioittamisella tarkoitettiin seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin liittyvien asioiden ymmärtämistä ja niihin liittyvää ymmärtävää kohtaamista. Koulutus nähtiin tärkeänä muun muassa sen vuoksi, että henkilökunnalla olisi oikea asenne ja suhtautuminen sateenkaarisenioreihin.

Eräs haastateltava pohti, mikä taho alkaa kouluttamaan sosiaali- ja terveysalan henkilökuntaa sateenkaarisenioreille suunnattuja asumispalveluita ajatellen. Koulutusta pitäisi järjestää valtakunnallisesti eikä vain yhden järjestön, jotta koulutusta saataisiin ympäri Suomea. Koulutusta toivottiinkin isojen kaupunkien lisäksi myös koko Suomeen. Isoissa kaupungeissa koettiin asioiden olevan jo menossa eteenpäin, mutta etenkin maaseudun kohdalla asumispalveluiden kehittämistä sateenkaarisenioreille pohdittiin suurena haasteena. Vaihtoehdoksi palvelutalon ”sateenkaariosastolle” ehdotettiin, että yksi perhehoitaja voisi kouluttautua sateenkaariasioiden asiantuntijaksi. Näin ollen koko henkilöstön ei tarvitsisi kouluttautua, mutta olisi edes yksi henkilö joka tietäisi näistä asioista.

Henkilökunnan kouluttamista ei nähty suurena menoeränä. Etenkin terveydenhoitoalalla hoitajat kouluttautuvat ja erikoistuvat jatkuvasti.

Mut en mä nää että tää aiheuttais mitään ylimääräisiä kustannuksia, koska meidätkin hoitaa täytyy ja se koulutus on aika pieni erä sitten

Ja sitten hoidon taso ois tietenkin sellasta, mä en osaa sanoa se riippuu siit terveydestä tietysti, mut tota ettei ihmisiä niinku unohdettais johonkin.

Viime vuosina mediassa on ollut paljon puhetta ikäihmisten unohtamisesta ilman tarvittavaa hoitoa ja muunlaisesta kaltoinkohtelusta. Tämä puhuttu myös haastattelujen aikana.

7.4 Raha, mahdollisuus, toteutumisaika

Et semmosta projektia mä en odota tai haluais että se olis kauheen kallista sille joka sinne muuttaa.

Palveluasumisen kustannukset asumispalveluiden asukkaille nousivat esille jokaisessa haastattelussa. Haastateltavat olivat huolissaan siitä, että palveluita lähdetäisiin tuottamaan niin, että vain varakkaat ihmiset pääsevät palvelutaloon. Palvelutalon kustannukset tulisi olla niin pieniä, että jokaisella olisi rahatilanteesta huolimatta mahdollisuus päästä palvelutaloon, jos sinne pääsyyn tarvittavat muut kriteerit täyttyvät. Palvelutalolta toivotaan helppoa lähestyttävyyttä ja matalan kynnyksen palveluita. Näillä asioilla viitattiin niin rahatilanteeseen kuin siihen, että se olisi kaikille mahdollinen. Yhdenvertaisuuden toteutuminen koko maassa, etenkin maaseudulla, huolestuttaa. Huolena on, ettei kaikilla ole yhdenvertainen mahdollisuus päästä sateenkaarisenioreille suunnattujen palveluiden piiriin koko maassa.

Monet sateenkaariseniorit ovat olleet kaapissa koko elämänsä ajan. He eivät välttämättä uskalla hakeutua tulevaan palvelutaloon negatiivisten reaktioiden pelossa. Erityisesti maaseutujen tilanteesta ollaan huolissaan, sillä pelätään, ettei maaseudulla uskalleta hakeutua tällaisiin palveluihin, jos niitä sinne edes saataisiin. Sateenkaarisenioreita ei siis välttämättä ole kovin helppo saavuttaa ja löytää palvelutaloon. Eräässä haastattelussa pohdittiinkin, ettei kovin suurta taloa ehkä saa aikaiseksi vain sateenkaari ihmisistä. Tämän vuoksi oma siipi tai kerros jonkin palvelutalon yhteyteen koetaan hyväksi ratkaisuksi.

No mä toivon, et täs projektissa ei mentäis niinkun sataa vuotta eteenpäin et se tulee, vaan et ois konkretiaa lähitulevaisuudessa jo.

Palvelutalon valmistuminen jo lähitulevaisuudessa oli monen haastatellun toive. Haastatellut pohtivat, että suunnittelun ollessa vasta alkuvaiheessa, palvelutalon toteutumiseen voi mennä vielä pitkä aika.

7.5 ”Ettei tarvis peitellä itseensä, et voi helpommin niinku olla” -Turvallisuus ja ilmapiiri

Otsikossa oleva kommentti kiteyttää turvallisuuden tunteen syntyminen lisäksi ydinpointin siitä, miksi koko palvelutaloprojekti on todella tärkeä. Monille ihmiselle on tärkeää pystyä olemaan oma itsensä ja sateenkaari-senioreille suunnattu kerros tai siipi voisi helpottaa omana itsenä olemista.

se on hirveen tärkeitä et sä saat olla niinku omies joukossa, mut sä voit silti mennä vaikka johonkin toiseen kerrokseen tapaamaan jotain tuttua siellä.

Kuulluksi ja ymmärretyksi tuleminen, oma äidinkielen käytön mahdollisuus, palveluntuottajien ja henkilökunnan empaattisuus, eettisyys ja asioiden hoitaminen kohtuullisella aikataululla koettiin turvallisuutta lisäviksi tekijöiksi palveluiden piirissä. Turvattomuutta elämässä yleisesti lisää uusien ihmisten tapaaminen, koska silloin tarvitsee miettiä, pitääkö tulla kaapista ulos, mitä pitää selittää vai tarvitseeko oikeasti selittää yhtään mitään. Kuten yksi haastateltu toteaa: ”Se on aina päätöksen paikka”. Sateenkaarisenioreille suunnattua palvelutaloa perusteltiin myös halulla olla ”omiensa joukossa” ja ettei tarvitse enää siinä vaiheessa elämäänsä selittää muille mitään, eikä tarvitsisi mennä uudestaan kaappiin. Sateenkaariosastolle tulevan ei tarvitse olla tullut ulos kaapista. Ketään ei veloiteta kertomaan asioita, vaan voi itse päättää mitä haluaa kertoa itsestään. Seuraava sitaatti kuvaa sitä, millaiset asiat lisäävät me-henkeä ja luovat turvallista oloa.

kuunneltais vähän toinen toisiamme ja vähän rohkastas ja vähän oltais sillä tavalla niinko tukena

Palvelutalon hyvää ilmapiiriä lisää haastateltavien mukaan oma rauha, kaikkien ihmisten kunnioitus, huumori, me-henkisyys ja tietää ettei tarvitse kohdata toisten ihmisten negaatioita omaan seksuaaliseen tai sukupuoli-identiteettiin liittyen. Turvallista palvelutaloa kuvattiin muun muassa sellaiseksi, jossa on hyvä henkinen ilmapiiri. Pelkona haastatelluilla oli toisten ihmisten suhtautuminen palvelutaloon. Pelätään jonkun tulevan ”sanomaan ovelle, että hyi kamala”. Iän karttuessa ei myöskään jaksaisi tulla uudelleen ja uudelleen kaapista ulos. Toiveena oli, ettei tarvitsisi enää palvelutalossa joutua selittelemään omaa seksuaalista suuntautumista tai sukupuolen moninaisuutta. Halutaan, että sateenkaarisenioreita kohdellaan asiallisesti ja ymmärtäväisesti.

Toivoisin että minut otettaisiin ihan ihmisenä.

Eräs haastateltu kuvasi sitä, kuinka sateenkaariseniorit ovat tottuneet siihen, että omasta seksuaali- tai sukupuoli-identiteetistä ei voi puhua vapaasti. Tähän vaikuttaa homoseksuaalisuuden kriminaaliluokitus lapsuu-

dessa ja nuoruudessa, sekä kehotuskielto. Ennen kehotuskiellon päättymistä homoseksuaalisuudesta puhuttiin vain hyvin varovaisesti. Monet kokevat edelleenkin niin, että asiasta ei saisi puhua ja pitäisi olla hiljaa. Näiden asioiden vuoksi koetaan, että sateenkaarisenioreille suunnattu oma osasto tai kerros olisi ehdottoman tärkeä. Asiaa perusteltiin myös sillä, ettei toisten senioreiden tarvitsisi hermostua, että sateenkaariasioista puhutaan ja sateenkaari-ihmisten ei tarvitsisi pelätä ikäviä kommentteja. Haastatteluissa nousi esiin seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen tarvitsemat erityispalvelut. Tällä tarkoitettiin sitä, ettei oman suuntautumisen tai muun asian takia joutuisi ikäviin tilanteisiin.

7.6 ”Et voitais antaa maakuntiin esimerkkejä” -Markkinointi, asenteiden muuttaminen ja edistyksellisyys

Vaikka asenneilmapiiri Suomessa onkin muuttunut paljon myönteisemmäksi sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöjä kohtaan 1990-luvulta lähtien, on asenteissa vielä paljon parantamisen varaa. Asenteita tulisi pyrkiä muuttamaan edelleen ympäri Suomea. Ihanteelliseksi tilanteeksi nähdään seksuaali- ja/tai sukupuolivähemmistöön kuuluvan ihmisen näkeminen täysin tavallisena ihmisenä.

Koko palvelutaloprojektilta toivotaan myös aktiivista markkinointia, jotta oikeat ihmiset löytäisivät kyseisten palveluiden piiriin. Projektilta toivotaan myös edistyksellisyyttä. Edistyksellisyydellä tarkoitetaan, että palvelutalo voisi toimia esimerkkinä toimivasta palvelusta sateenkaarisenioreille. Koetaan, että jos palvelutaloprojekti onnistuu, muualla maassa voitaisiin ottaa mallia toiminnasta ja toimintamenetelmistä. Etenkin hoidon edistyksellisyys nähdään tarpeellisenä ja ratkaisevana asiana. Hoidon tarvitsisi olla seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjä kunnioittavaa ja heidän erityistarpeensa huomioivaa. Erityistarpeilla tarkoitettiin tässä yhteydessä sitä, ettei suuntautumisen tai muun seksuaali- ja/tai sukupuolivähemmistöihin liittyvän asian takia joutuisi ikäviin tilanteisiin.

Osa haastatelluista koki, etteivät he pysty itse ajamaan sateenkaari-senioreiden asioita eteenpäin ja heidän ääntään ei kuulla. Myös tämän vuoksi olisi tärkeää, että ulkopuoliset tahot lähtisivät suunnittelemaan sateenkaarisenioreille suunnattuja asumispalveluita ja tehdä sateenkaari-senioreiden asemaa vielä näkyvämmäksi. Seuraavassa sitaatissa tätä asiaa on pohdittu seuraavanlaisesti:

Jos mä lähen puhumaan niin ei mulla oo semmosta painoarvoa mut jos täältä (Setalta) lähetään niin sillä on.

8 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA

Tässä luvussa esittelen tutkimuksestani saamiani johtopäätöksiä. Pysin liittämään aikaisempia tutkimustuloksia oman tutkimukseni tuloksiin. Näin ollen työni on perustellumpi ja on mahdollista nähdä, miten tulokset heijastelevat aikaisempaa. Johtopäätöksissäni haen myös vastauksia tutkimuskysymykseeni ”millaisia toiveita ja tarpeita sateenkaarisenioreilla on tulevia, heille suunnattuja asumispalveluita ajatellen?”

8.1 Johtopäätökset

Tutkimustuloksistani teki mielenkiintoisen se, että suurin osa haastateltujen toiveista ja tarpeista voisi mielestäni kuulua kenen tahansa vanhuspalveluiden piiriin tulevan suusta. Olen itse tehnyt opintoihini liittyvät kaksi pitkää harjoittelua vanhuspuolella. Näin ollen pystyn hieman vertailemaan millaisia samankaltaisuuksia ja erilaisuuksia sateenkaarisenioreilla on toiveissa ja tarpeissa muihin seniori-ikäisiin nähden. Monella eläkeläisellä eläke ei ole kovin suuri, joten vanhuspalveluilta toivotaan toimivuuden lisäksi myös edullisuutta. Toiveena on, että kaikilla olisi rahatilanteen suhteen mahdollisuus päästä palvelutaloon.

Sekä Valtosen (2014) että Jalavan (2013) tutkimukset osoittivat, että sateenkaariseniorit pelkäävät syrjintää vanhuspalveluissa. Positiivinen erityiskohtelu onkin sateenkaarisenioreille suunniteltavia asumispalveluita ajatellen toimivaa ja hyväksyttävää. Tutkimuksessani nousikin esille, että sateenkaariseniorit kokevat sateenkaarisenioreille suunnatut asumispalvelut tärkeänä, jotta ei tarvitsisi mennä takaisin kaappiin tai joutuisi kestämään muiden ihmisten negatiivisia kommentteja. Haastatteluissa nousi myös esiin, että olisi tärkeää, miten henkilökunta suhtautuu ja millainen asenne heillä on sateenkaarisenioreita kohtaan. Tutkimustuloksistani on mielenkiintoista se, että haastatellut eivät halua pelkästään sateenkaarisenioreille tarkoitettua palvelutaltoa vaan oman siiven tai kerroksen jonkun palvelutalon yhteyteen.

Irni ja Wickman (2013, 53) puhuivat tutkimuksessaan yhteisöllisyyden merkityksestä ihmisen elämänlaatua parantavana tekijänä. Tätä samaa ajatusta tukevat tutkimustuloksieni, joiden mukaan olisi tärkeää olla ”omiensa joukossa”. Sateenkaarisenioreiden ei tarvitsisi miettiä, mitä asioita voi ja uskallaa kertoa toisille. Sateenkaari-ihmiset eivät aina uskalla tulla kaapista ulos, sillä he pelkäävät toisten ihmisten negatiivisia reaktioita (Nissinen 2011, 22). Haastatteluissa korostettiinkin, ettei sateenkaari-osastolle tulevan ole tarvinnut tai tarvitse tulla ulos kaapista.

Seikkulan ja Arnkilin mukaan (2009, 62, 106) kuulluksi tuleminen voi voimaannuttaa ja lisätä ihmisen voimavaroja. Tutkimustuloksistani merkitykselliseksi asiaksi nousi kuulluksi ja ymmärretyksi tuleminen. Ne lisäävät

jopa turvallisuuden tunnetta palveluiden piirissä. Näin ollen tulevia sateenkaarisenioreille suunnattuja asumispalveluita suunniteltaessa tulisi kohderyhmän tulla kuulluksi. Opinnäytetyöni onkin mielestäni ollut merkittävä osa sateenkaarisenioreiden kuulluksi tulemista ja kuulemista. On myös tärkeää, että muut tahot kuin sateenkaariseniorit, lähtevät viemään asioita eteenpäin. Kaikki eivät ehkä kuule sateenkaarisenioreiden ääntä.

Pohdin näitä johtopäätöksiäni tehtäessä, mitkä tutkimuksen tuloksen teemoista kuuluisivat sateenkaarisenioreiden toiveisiin ja mitkä tarpeisiin asumispalveluita suunniteltaessa ja toteuttaessa. Toiveiksi luokittelen seuraavat asiat: palvelutalon miljöö, aktiviteetit, asumispalveluiden edullisuuden asumispalveluiden asukkaille sekä toiveen olla ”omiensa joukossa”. Tarpeiksi taas luokittelen kuulluksi ja ymmärretyksi tulemisen, oikeanlainen hoito sekä henkilökunnan riittävän koulutuksen.

Kaikki tässä luvussa mainitsemani tutkimukseni tulokset sekä aikaisemmat tutkimukset osoittavat sateenkaarisenioreille suunniteltavien asumispalveluiden olevan erittäin tärkeä ja ajankohtainen aihe.

8.2 Pohdintaa

Opinnäytetyöni prosessi on kestänyt lähes kymmenen kuukautta. Aktiivisesti aloin tehdä opinnäytetyötä jo syksyllä 2017. Idean sateenkaarisenioreista tehtävästä opinnäytetyöstä keksin jo joulukuussa 2016, kun luin artikkelin sateenkaarisenioreista.

Olen oppinut paljon opinnäytetyöprosessini aikana seksuaalisen suuntautumisen ja sukupuolen moninaisuudesta. Olen oppinut paljon uusia käsitteitä ja kohdannut niin itse sateenkaarisenioreita kuin sosiaali- ja terveysalan palveluntuottajia jotka ovat kiinnostuneita toteuttamaan sateenkaarisenioreille suunnattuja asumispalveluita tulevaisuudessa. Opinnäytetyöprosessini on ollut antoisa ja olen kehittynyt ammatillisesti sateenkaarisenioreita huomioivammaksi.

Tutkimukseni tuloksia on mahdollista hyödyntää käytännössä sateenkaarisenioreille suunniteltavia ja toteutettavia asumispalveluita ajatellen. Opinnäytetyötäni pystyvät hyödyntämään sosiaali- ja terveysalan eri palveluntuottajat sekä opinnäytetyöni tilaaja Seta ry. Tutkimukseni on lisännyt tietoa yksittäisten sateenkaarisenioreiden toiveista, tarpeista ja huolista tulevia asumispalveluita ajatellen. Tieto on mielestäni äärimmäisen tärkeää, jotta pystytään kehittämään ikäihmisille suunnattuja palveluita sateenkaarisensitiivisemmäksi.

Pohdin, mitä sateenkaarisenioreiden toive jonkin palveluasumisyksikön yhteydessä olevasta sateenkaarisenioreille suunnatusta kerroksesta tai siivestä kertoo. Onko kyse kenties siitä, että he haluavat erityistarpeidensa,

kuten hormonihoidon jatkuvuuden ja sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöihin kuuluvien ihmisten turvallisuuden tunteen palveluiden piirissä tulevan huomioiduksi, mutta eivät kuitenkaan halua eristäytyä muusta senioriväestöstä.

Haastateltavani ovat mielestäni oikeaa ikäryhmää, koska he ovat vielä tällä hetkellä niin hyvässä kunnossa, että heillä on mahdollisuus odottaa sateenkaarisenioreille suunniteltujen asumispalveluiden valmistumista/toteutumista. Palvelutaloon ja palveluiden piiriin päätymistä pohdittiin mahdollisesti noin kymmenen vuoden päästä tapahtuvaksi asiaksi. Näin ollen näillä haastatelluilla on mahdollisuus päästä sateenkaarisenioreille suunnattuihin asumispalveluihin, kun ne valmistuvat/toteutuvat.

Opinnäytetyöni pohjalta olisi mahdollista kehittää jatkotutkimuksia. Seuraavia asioita voisi tutkia: millainen koulutus/koulutuskokonaisuus voitaisiin järjestää tukemaan sateenkaarisenioreille suunniteltavia ja toteutettavia asumispalveluita? Miten koulutus saataisiin toteutettua koko Suomen laajuudella? Lisäksi voitaisiin tutkia, miten sateenkaarisenioreiden toiveet ja tarpeet asumispalveluista eroavat muun senioriväestön kanssa.

LÄHTEET

Hakola, S. & Valtonen, S. (2014). Haluaisin pystyä kertomaan. Sateenkaari-seniorit ikääntyneille suunnattujen palveluiden asiakkaina. Helsinki: Otava.

Heikkinen, E. (2002). Sairauksista toimintakykyyn. Teoksessa E. Heikkinen & M. Marin (toim.) *Vanhuuden voimavarat*. Tammi. 13–34.

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. (2015). *Tutki ja kirjoita*. Porvoo: Bookwell Oy.

Irni, S. & Wickman, J. (2013). Sukupuoli ja seksuaalivähemmistöt, vanheneminen ja palveluntarpeet. Helsinki: Trinket. Haettu 24.11.2017 osoitteesta https://www.dropbox.com/s/fbnmpmj3vl0ifjd/YVV_setajulkaisu_2013.pdf?dl=0

Jalava, J. (2013). Sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöjen toiveet ja tarpeet yhdenvertaiseen vanhuuteen. Opinnäytetyö. Vanhustyön koulutusohjelma. Satakunnan ammattikorkeakoulu. Haettu 13.11.2017 osoitteesta https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/63843/Jalava_Jenni.pdf?sequence=1

Jalava, J., Lahtinen, H., Tyvimaa, T., Vuorela, M. & Arolinna, S. (2017). *Ikääntyneiden asumisratkaisujen tarve ja toteutus*. Ympäristöministeriön raportteja 16/2017. Helsinki: Ympäristöministeriö. Haettu 10.4.2018 osoitteesta http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/79907/YMra_16_2017.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Mäkinen, M. & Rahkonen, J. (2013). Eloisa Ikä-ohjelman kyselytutkimus. Haettu 26.03.2018 osoitteesta <http://elois aika-fi-bin.directo.fi/@Bin/630d0ef97dd98d6310f9e041345dcafb/1522072377/application/pdf/71037/Embargo%20-%2018112013%20klo%200915%20Eloisan%20ik%C3%A4gallup%20.pdf>

Vaarama, N. (2002). Tavoitteena vanhan ihmisen hyvä elämänlaatu. P. Voutilainen & M. Vaarama & K. Backman & L. Paasivaara & U. Eloniemi-Sulkava & U. H. Finne-Soveri (toim.) *Ikäihmisten hyvä hoito ja palvelu. Opas laatuun*. Saarijärvi: Gummerus Kirjapaino Oy, 11.

Valtonen, S. (2014). Sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöihin kuuluvien vanhusten kohtaaminen pitkäaikaisessa laitoshoidossa – hoitajien näkökulma. Pro gradu -tutkielma. Sosiologian tutkinto-ohjelma. Helsingin yliopisto. Haettu 13.11.2017 osoitteesta https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/136071/Valtonen_sosiologia.pdf?sequence=2

Vilka, H. (2010). *Sukupuolen ja seksuaalisuuden kohtaaminen*. Jyväskylä: PS-kustannus.

Oikeusministeriö (n.d.). Yhdenvertaisuuden edistäminen ja positiivinen erityiskohtelu. Yhdenvertaisuusvaltuutettu. Haettu 19.3. osoitteesta <https://www.syrjinta.fi/documents/10181/36404/Positiivisen+erityiskohdelun+opas/34593484-7b08-47da-a662-cceb6e4df28e>

Seta ry (2014). Artikkele 2. Kaappi. Vanhustyön tietokirjasto. Yhdenvertainen vanhuus- projekti. Haettu 24.4.2018 osoitteesta http://seta.fi/yhdenvertainen-vanhuus/wp-content/uploads/2014/10/2_korjattu102014.pdf

Seta ry (n.d.). Hlbtqiq-historiaa Suomessa. Haettu 22.11.2017 osoitteesta <http://seta.fi/historia/>

Seta ry (2016). Sateenkaarisanasto. Haettu 27.03.2018 osoitteesta <http://seta.fi/sateenkaarisanasto/>

Seta ry (n.d.). Yhdenvertainen vanhuus. Projekti. Haettu 30.3.2018 osoitteesta <http://seta.fi/yhdenvertainen-vanhuus/projekti/>

Sosiaalihuoltolaki 1301/2014. Haettu 10.4.2018 osoitteesta <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2014/20141301#L3P21>

Sosiaali- ja terveysministeriö. (2017). Laatusuositus hyvän ikääntymisen turvaamiseksi ja palveluiden parantamiseksi 2017-2019. Haettu 5.4.2018 osoitteesta http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/80132/06_2017_Laatusuositusjulkaisu_fi_kansilla.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Tilastokeskus (2015). Nuorten osuus väestöstä uhkaa yhä pienentyä. Väestö- ja oikeustilastot. Haettu 3.4.2018 osoitteesta http://www.stat.fi/til/vaenn/2015/vaenn_2015_2015-10-30_tie_001_fi.html

Tedre, S. (2003). Hoiva ja vanhuus. Teoksessa M. Marin & S. Hakonen (toim.) *Seniori- ja vanhustyö arjen kulttuurissa*. Jyväskylä: PS-kustannus, 57–71.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos THL (2018). Sukupuoli. Haettu 13.4.2018 osoitteesta <https://thl.fi/fi/web/sukupuolten-tasa-arvo/sukupuoli>

Transtukipiste (n.d.). Sukupuolen korjaushoito Suomessa. Haettu 22.11.2017 osoitteesta <http://transtukipiste.fi/sukupuolen-korjaus-suomessa/>

Transtukipiste (2016). Hlbtqiq-sanastoa. Haettu 24.11.2017 osoitteesta <http://transtukipiste.fi/hlbtqiq-sanasto/>

Transtukipiste (2015). Muunsukupuolisuus. Haettu 13.4.2018 osoitteesta <http://transtukipiste.fi/muunsukupuolisuus/>

Transtukipiste (2015). Intersukupuolisuus. Haettu 13.4.2018 osoitteesta <http://transtukipiste.fi/intersukupuolisuus/>

Tutkimuseettinen neuvottelukunta TENK. (2012). Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa. Haettu 5.4.2018 osoitteesta http://www.tenk.fi/sites/tenk.fi/files/HTK_ohje_2012.pdf

Tyvimaa, T. (2011). Suomalaisen seniorin asunnon valinta. Teoksessa A. Koskenvesa & T. Helomaa & S. Laine (toim.) *Rakentajain kalenteri*. Helsinki: Rakennustieto. s.178–183. Haettu 27.4.2018 osoitteesta <https://www.rakennustieto.fi/Downloads/RK/RK120801.pdf>

Yhdenvertaisuuslaki 1325/2014. Haettu 10.4.2018 osoitteesta <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2014/20141325>

Yhdenvertaisuusvaltuutettu (n.d.). Mikä ei ole syrjintää? Haettu 19.3. osoitteesta <https://www.syrjinta.fi/mika-ei-ole-syrjintaa->

LUPALOMAKE

Tämä lupalomake koskee Hämeen ammattikorkeakoulun sosionomiopintoja varten tehtävää tutkimusta. Allekirjoittamalla tämän lomakkeen annan Julianna Saarelle luvan nauhoittaa haastatteluni ja käyttää kerättyä aineistoa hänen tutkimuksessaan. Haastattelussa saatuja tietoja käsitellään anonyymisti ja nauhoitettu aineisto poistetaan asianmukaisesti opinnäytetyön valmistuttua. Ymmärrän, että opinnäytetyö tulee näkyviin Theseus-tietokantaan ja se on sieltä kaikkien luettavissa.

Allekirjoitus ja nimenselvennys

____/____/____

Päivämäärä_____
Paikka

HAASTATTELULOMAKE**Ikä:****Sukupuoli (kerro se niin kuin itse sen määrittelet):****Kotipaikkakunta:****Haastattelukysymykset:**

- 1. Mitä asioita haluat selvittää Tukholman reissusta? Miksi lähdet reissuun mukaan?**
- 2. Mitä odostat koko palvelutaloprojektilta?**
- 3. Mihin haluaisit palvelutaloprojektin erityisesti keskittyvän?**
- 4. Mistä elementeistä/asioista koostuu sinulle onnellinen elämä?**
 - Miten näitä elementtejä/asioita tulisi hyödyntää tulevassa palvelutalossa?**
- 5. Millaiset asiat tekevät olosi turvalliseksi palveluiden piirissä?**
- 6. Mitä haasteita sinulla tulee mieleen palvelutaloprojektista?**
- 7. Mitä unelmia sinulla on tulevaisuudesta?**